

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

JIZZAX DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

**PEDAGOGIK OLIY TA’LIM MUASSASALARIDA TA’LIM JARAYONINI
TASHKIL ETISHDA AMALIYOT BILAN UZVIYLIGINI TA’MINLASH
MASALALARI**

**Respublika miqyosidagi ilmiy va ilmiy-texnik konferensiya
2024-yil, 15-oktyabr**

**Republic-wide scientific and scientific-technical conference
ISSUES OF ENSURING INTEGRATION WITH PRACTICE IN
ORGANIZING THE EDUCATIONAL PROCESS IN INSTITUTIONS OF
PEDAGOGICAL HIGHER EDUCATION
October 15, 2024**

**Республиканскую научно-техническую конференцию на тему
«РОЛЬ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА
ВЗАИМОСВЯЗИ С ПРАКТИКОЙ В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВЫСШИХ
УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ»,
которая состоится 15 октября 2024 года**

JIZZAX – 2024

- Очень значительно повышает навыки осмысленного чтения.

Обилие достоинств методики Ривина, пожалуй, все-таки является основанием для ее использования время от времени на уроках изучения подходящей группы тем.

Методика Ривина известна во всем мире и успешно применяется в различных учебных заведениях. Благодаря ей в классах создается благоприятная и мотивирующая атмосфера. Студенты на занятиях ведут продуктивные дискуссии, вежливо и аргументированно доказывают свою точку зрения. Метод Ривина учит слушать и слышать друг друга, помогает искать компромиссы. Дополнительными плюсами методики: увеличение словарного запаса и приобретение навыка беглого чтения, что особенно актуально для детей школьного возраста.

Список использованной литературы

1. Архипова В.В. Коллективная организационная форма учебного процесса. – СПб., АОЗТ «Интерс», 2005.
2. Бандаренко, Л. В. Изучение учебных и научных текстов в диалоге. Методика Ривина: сборник научно-методических материалов / Л. В. Бандаренко. – Красноярск : КК ИПК РО, 2015. –184 с
3. Витковская, И. М. Технология коллективного способа обучения на современном уроке в начальной школе / И. М. Витковская // Сибирский учитель. – 2014. – № 2. – С. 91 – 92.
4. Дьяченко В.К. Общие формы организации процесса обучения. – Красноярск, изд-во КГУ, 1984.
5. Мкртчян М.А., Бондаренко Л.В. (составители). Вопросы теории и практики коллективного способа обучения. – Красноярск, Красноярский сельскохозяйственный институт, 2008.

KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI RINOLALIYALI O'QUVCHILARNING SO'Z BOYLLIGINI OSHIRISH VA SHAKLLANTIRISHDA LINGVISTIK VA PSIXOLOGIK TAHLIL NATIJALARI

Temurova Gulchehra Xudaykulovna

Jizzax davlat pedagogika universiteti

Maxsus pedagogika kafedrası p.f.f.d.(PhD) v.b.dotsenti

Jo'rayeva Mehrbonu Muhitdin qizi

qishki 70110401 - Maxsus pedagogika,

Defektologiya (Logopediya) mutaxassisligi 2-bosqich magistranti

Annotatsiya:

So'z boyligi buzilishlarini tuzatish rinolaliyali bolalarni to'liq reabilitatsiya qilish, ularning so'z boyligini to'g'ri qo'llay olish ko'nikmalarini shakllantirish. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning so'zning semantik ma'nosini tushunishini eksperimental o'rganish, nutqini rivojlantirish bosqichlari, imkoniyatlari hamda ularning bugungi zamonaviy logopediya tarkibidagi o'rni va vazifalari hal qilingan.

Kalit so'zlar: *rinolaliya, Velofaringeal, anatomiya, fiziologiya, yumshoq tanglay, qattiq tanglay, palatum durum, palatum osseum, palatum molle, velum palatinum, fonema, lateral, alveolyar, nazofarenks.*

Аннотация:

Коррекция нарушений словарного запаса, полная реабилитация детей с ринолалией, формирование навыков правильного использования словарного запаса. Было решено экспериментальное исследование понимания смыслового значения слов учащимися младшего школьного возраста, этапов и возможностей их речевого развития, а также их роли и задач в современной логопедической работе.

Ключевые слова: ринолалия, небо-глочная ткань, анатомия, физиология, мягкое небо, твердое небо, твердое небо, косое небо, молле небо, небная занавеска, фонема, латеральная, альвеолярная часть, носоглотка.

Abstract:

Correction of vocabulary disorders, complete rehabilitation of children with rhinolalia, formation of skills in the correct use of vocabulary. It was decided to conduct an experimental study of the understanding of the semantic meaning of words by primary school students, the stages and possibilities of their speech development, as well as their role and tasks in modern speech therapy work.

Key words: rhinolalia, velopharyngeal tissue, anatomy, physiology, soft palate, hard palate, hard palate, oblique palate, molle palate, velum palatine, phoneme, lateral, alveolar part, nasopharynx.

Kichik maktab yoshidagi rinolaliyalı o'quvchilarning so'z boyligini oshirish va shakllantirishda lingvistik va psixologik tahlil natijalari asosida olib borilgan tadqiqotlar berilgan. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning so'zning semantik ma'nosini tushunishini eksperimental o'rganish, nutqini rivojlantirish bosqichlari, imkoniyatlari hamda ularning bugungi zamonaviy logopediya tarkibidagi o'rni va vazifalari hal qilingan.

Velofaringeal muhr inson anatomiyasi va fiziologiyasidagi noyob mexanizm bo'lib, nafas olish va yutish kabi hayotiy jarayonlar uchun zarurdir. Uning to'liq ishlashisiz tovush talaffuzi va rezonans muvozanatining normal rivojlanishi mumkin emas.

Tanglay (lat. palatum) og'iz bo'shlig'i, burun bo'shlig'i va farenksni ajratib turuvchi shakllanish bo'lib, ikki qismdan iborat (1-rasm).

Oldingi qismi qattiq tanglay (lot. palatum durum), yuqori jag'ning palatin o'simtalari va tanglay suyaklarining gorizontal plitalari (lat. palatum osseum) tomonidan hosil qilingan suyak asosiga ega. Qattiq tanglayning shilliq pardasi deyarli butun uzunligi bo'ylab periosteum bilan chambarchas bog'langan. Faqat tanglayning lateral qismlarida, alveolyar o'simta bilan chegarada, shilliq qavat ostida bo'shashgan biriktiruvchi to'qima, shilliq va shilliq so'lak bezlari qatlami yotadi. Yumshoq tanglay bilan tutashgan joyda bezlar klasteri mavjud. Suyak tanglayning o'rta chizig'i bo'ylab ko'zga tashlanadigan chok bo'lib, uning oldingi uchida bir qator ko'ndalang ko'tarilishlar joylashgan.

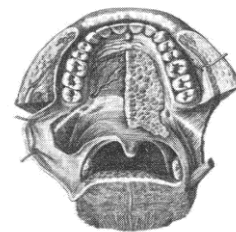

Рисунок №1. Нормальное строение твердого и мягкого неба.

Orqa qism - yumshoq tanglay (lat. palatum molle) - tolali asosga ega bo'lgan mushak shakllanishi. Og'iz bo'shlig'i va farenks tomonida yumshoq tanglay bo'shashgan shilliq osti qatlami va shilliq bezlar to'plangan shilliq qavat bilan qoplangan. Oldingi qirrası bilan qattiq tanglayning orqa chetiga birikadi. Yumshoq tanglayning orqa qismi esa – palatin pardasi (lat. velum palatinum) pastga va orqaga qarab erkin osilib turadi, o'rtada til (lot. uvula) ko'rinishidagi o'simtga ega bo'lib, uni faqat odamlargina taranglik hosil qilishi kerak. vertikal tana holatida pastki jag'ning osilishiga to'sqinlik qiladigan og'iz bo'shlig'ida.

Yonlarda yumshoq tanglay mos ravishda tilning chetiga va farenksning yon devorlariga o'tib, ikki juft yoy bo'lib davom etadi. Bu mushaklarni o'z ichiga olgan shilliq qavatning ikki burmasi. Bundan tashqari, yumshoq tanglayning mushak qavati mushaklarni o'z ichiga oladi: levator, tensor va uvula.

Ko'tarilgan sari yumshoq tanglay uzayadi, uning oldingi uchdan bir qismi yupqalashib, orqa uchdan bir qismi qalinlashadi. Yumshoq tanglayning oldingi uchdan bir qismi amalda harakatsiz, o'rta uchdan bir qismi nutqda, orqa uchdan bir qismi esa yutishda faol ishtirok etadi.

Nafas olayotganda yumshoq tanglay pastga tushadi va farenks va og'iz bo'shlig'i orasidagi teshikni qisman qoplaydi.

Yutayotganda yumshoq tanglay cho'ziladi, ko'tariladi va farenksning orqa devoriga

yaqinlashadi, u mos ravishda tanglay tomon harakatlanadi va tanglayga tegadi; bir vaqtning o'zida boshqa mushaklar qisqaradi: til, farenksning yon devorlari, uning. ustun konstriktor. Yutish paytida velofaringeal muhr mexanizmi bolusning yuqori nafas yo'llariga kirishiga to'sqinlik qiladi.

Nutq davomida mushaklarning juda tez qisqarishi doimo takrorlanib turadi, bu esa yumshoq tanglayni farenksning orqa devoriga yuqoriga va orqaga yaqinlashtiradi. Yumshoq tanglay nutq paytida juda tez yuqoriga va pastga siljiydi: nazofarenksning ochilish yoki yopilish vaqti 0,01 dan 1 sekundgacha. Yumshoq tanglayning ko'tarilish darajasi nutqning ravonligiga, shuningdek, talaffuz qilinadigan fonemalarga bog'liq. Uning maksimal ko'tarilishi [A] va [C] tovushlarini talaffuz qilishda kuzatiladi. Va uning eng katta keskinligi [I] tovushini talaffuz qilishda. Bu kuchlanish [U] tovushini talaffuz qilishda biroz pasayadi va [O], [A], [E] tovushlarini talaffuz qilishda sezilarli darajada kamayadi.

Shunday qilib, velofaringeal muhr nutqni shakllantirish mexanizmidagi eng muhim bo'g'indir. U nazofarenks va orofarenksni ajratuvchi valf vazifasini bajaradi, og'iz bo'shlig'ida og'iz tovushlarini shakllantirish uchun zarur bo'lgan bosimni ta'minlaydi, ovoz rezonansining normal muvozanatini tartibga soladi.

Tovushning talaffuzi va ovoz rezonansining muvozanati

Ovozli talaffuz nutqning talaffuz tomonini anglatadi va so'zlovchi nutqining adabiy til me'yorlariga mos kelishi bilan tavsiflanadi.

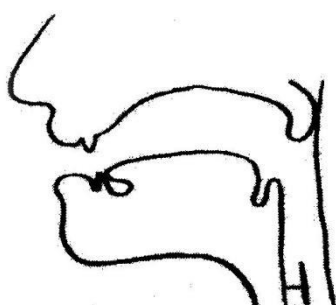
O'rganilayotgan kursning bir qismi sifatida nutqning talaffuz tomonining ikkita asosiy komponentini ko'rib chiqish juda muhimdir: ovozli talaffuz va ovoz rezonansining muvozanati.

Fonemalarning xususiyatlari "Dislaliya" kursida o'rganiladi. Biroq, rinolaliya bilan unli tovushlar, dislaliya bilan saqlanib qolgan labial-dental, labio-labial tovushlar guruhlari buziladi. Dislaliyadan farqli o'laroq, rinolaliya tovush talaffuzining to'liq buzilishi bilan tavsiflanadi (tovushlarning paydo bo'lish joyi ham, ularning artikulyatsiyasi va rezonansi o'zgaradi), fonetika bo'limiga yana murojaat qilish kerak. Axir, tovushning to'g'ri fonetik xususiyatlarini bilish nafaqat uning buzilishini aniqlashga, balki ona tilining akustik normasiga muvofiq to'liq talaffuzni tiklashga ham imkon beradi.

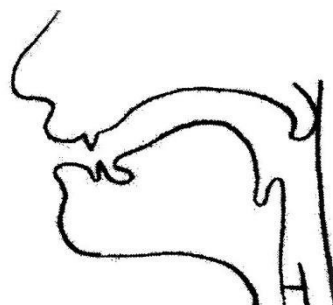
Rus tilining fonetikasi unlilar va undoshlar tizimidan iborat bo'lib, ularning har biri o'ziga xos akustik va artikulyar xususiyatlarga ega.

Unli tovushlar tovush burmalari, velofaringeal muhr, lablar va til ishtirokida hosil bo'ladi. Ovoz pardasi yopiq va tebranadi. Yumshoq tanglay farenksning orqa devoriga bosiladi. Dudoqlar labializatsiyalangan (yumaloq) yoki ko'proq cho'zilgan holatga ega bo'ladi. Tilning tanasi og'iz bo'shlig'ida qatorga (tishlardan orqaga) va ko'tarilishga (pastdan yuqoriga) qarab harakatlanadi.

[A] - unli, urg'uli/ta'kidlanmagan (kamaytirilgan), o'rta qator, pastki ko'tarilish, labiallanmagan. Ovoz pardasi yopiq va tebranadi. Yumshoq tanglay farenksning orqa devoriga bosiladi. Dudoqlar ochiq, neytral holatda. Havo oqimi hech qanday to'siqlarga duch kelmaydi (profil 1).

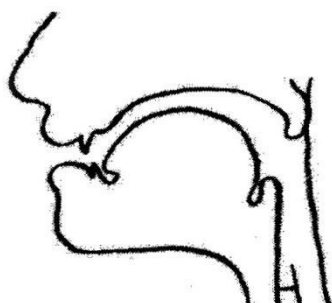
Профиль 1. Звук [А]

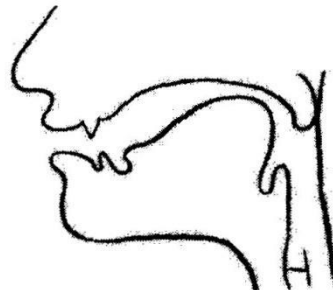
Профиль 2. Звук [О]

[O] - unli, urg'uli/ta'kidlanmagan (kamaytirilgan), orqa qator, o'rta ko'tarilish, labiallashgan. Ovoz pardasi yopiq va tebranadi. Yumshoq tanglay farenksning orqa devoriga bosiladi. Dudoqlar ochiq, yumaloq va oldinga suriladi. Havo oqimi hech qanday to'siqlarga duch kelmaydi (profil 2).

E] - unli, urg'uli / urg'usiz (kamaytirilgan), oldingi qator, o'rta ko'tarilish, labiallanmagan. Ovoz pardasi yopiq va tebranadi. Yumshoq tanglay farenksning orqa devoriga bosiladi. Dudoqlar ochiq, tabassumda. Havo oqimi hech qanday to'siqlarga duch kelmaydi (profil3).

Профиль 3. Звук [Э]

Профиль 4. Звук [У]

[U] - unli, urg'uli / urg'usiz, orqa qator, yuqori ko'tarilish, labializatsiya. Ovoz pardasi yopiq va tebranadi. Yumshoq tanglay farenksning orqa devoriga bosiladi. Dudoqlar ochiq, yumaloq va oldinga suriladi. Havo oqimi hech qanday to'siqlarga duch kelmaydi (profil 4).

Shunday qilib, bir tomondan, nutqning talaffuz tomoni ona tili tovushlarining me'yorlashtirilgan talaffuzi bilan tavsiflanadi, ikkinchi tomondan, har bir kishi uchun individual ovoz tembri, o'ziga xos rang-barangligi.

Tembri og'iz, farenks, halqum, traxeya va bronxlar bo'shliqlarida paydo bo'ladigan rezonans tufayli hosil bo'ladi. Rezonans - bu tashqi ta'sirning tebranish chastotasi tizimning tabiiy tebranish chastotasiga to'g'ri kelganda yuzaga keladigan majburiy tebranishlar amplitudasining keskin oshishi. Fonatsiya paytida rezonans halqumda hosil bo'lgan tovushning individual ohanglarini kuchaytiradi va ko'krak qafasi bo'shliqlari va uzatma trubkasida havo tebranishlarining bir-biriga mos kelishiga olib keladi.

Ikkita asosiy rezonator mavjud - bosh va ko'krak. Bosh (yoki yuqori) boshning yuz qismida palatin tonozning ustida joylashgan bo'shliqlarni anglatadi - burun bo'shlig'i va uning paranasal sinuslari. Yuqori rezonatorlardan foydalanganda ovoz yorqin, uchuvchi xarakterga ega bo'ladi va karnayda tovush bosh suyagining yuz qismlaridan o'tayotganini his qiladi.

Ko'krak qafasining rezonansi bilan ko'krak qafasining tebranishi paydo bo'ladi, bu erda traxeya va katta bronxlar rezonator bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, ovozning tembri "yumshoq". (E.V. Lavrova, 2007 yil).

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Vansovskaya L.I. Tug'ma tanglay yorig'idagi nutq buzilishlarini bartaraf etish. - Sankt-Peterburg: Gippokrat, 2000 yil.
2. Ermakova I.I. Bolalar va o'smirlarda nutq va ovozni tuzatish. - M.: Ta'lim, 1996 yil.
3. Jixareva-Norkina Yu.B. Bolalar bilan nutq terapiyasi mashg'ulotlari uchun uy daftarchasi. 1-9-sonlar. - M.: VLADOS, 2005 yil.
4. Novotortseva N.V. Tovushlar uchun nutqni rivojlantirish bo'yicha ish daftarlari [P, P', B, B', L, L', K, K', G, G', X, X']. - Yaroslavl: Rivojlanish akademiyasi, 2001 yil.
5. Peregudova T.S., Osmanova G.A. Nutqga tovushlarni kiritamiz. Vazifalarning karta indeksi: L-L', S-Z-C, Sh-Zh, Ch-Shch, R-R'. - Sankt-Peterburg: KARO, 2006 yil.
6. Perova O. Primer-simulyator. - M.: Makhaon, 2008 yil.
7. Reznichenko T.S., Larina O.D. To'g'ri gapiring: tovushlar, so'zlar, iboralar, nutq. Nutq terapevti uchun albomlar: L-L', S-S'-Z-Z'-C, SH-ZH-SHCH, R-R'. - M: VLADOS, 2000 yil.

8. Sinitsyna I.Yu. Men aniq gapiraman. Oyatda nutq terapiyasi bo'yicha qo'llanma. - M: Psixoterapiya institutidan, 2002 yil.
9. Smirnova L.N., Ovchinnikov, S.N. Chaqaloq gapira boshlaydi. Tug'ilgandan 4 yoshgacha bo'lgan bola nutqining rivojlanishi. - M.: AST: Astrel, 2009 yil.
10. Suxin I.G. "Yaramas" tovushlar uchun kulgili til burmalari. - Yaroslavl: Rivojlanish akademiyasi, 2002 yil.
11. Uspenskaya L.P., Uspenskiy M.B. To'g'ri gapirishni o'rganing. 2 qismda. - M.: Ta'lim, 1995 yil.
12. G.X.Temurova. Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal Volume 2020 Issue 1 Article 45 12-15-2020 temurovag@jspi.uz 111-117 bet
13. G.X.Temurova Issn 2181-9580 Toshkent davlat pedagogika universiteti ilmiy axborotlari ilmiy-nazariy jurnali 2020 2-son Jurnal
14. G.X.Temurova Toshkent shahar Matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2014-yil 30-iyulda №02-00175 raqam bilan ro'yxatga olingan. tdpujournal@mail.ru 139-143 bet
15. G.X.Temurova Issn 2181-9580 toshkent davlat pedagogika universiteti ilmiy axborotlari ilmiy-nazariy jurnali 2020 2-son tdpujournal@mail.ru 166-170 bet
16. G.X.Temurova МУҒАЛЛИМ ХӨМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ Нөкис// Қарақалпақстан, 2022 № 4/1 - 2022 жыл ISSN 2181-7138 27-33 бет
17. G.X.Temurova O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI XABARLARI, -Тошкент, 2022, [1/8/1] ISSN 2181-7324 179-181 bet
18. G.X.Temurova Бола ва замон. Тошкент, 2022-№3. Б 54-56. (13.00.03-№1) 59-61 бет bola-zamon@rambler.ru
19. <https://lex.uz/docs/-1866997?ONDATE=30.09.2019%20015>.
20. D.B.Yakubjanova, X.S.Akramova, G.X.Temurova. —Mehnat va predmetli amaliy ta'lim texnologiyasi Darslik – T.: Metodist nashriyoti, 2023yil. 246 bet.
21. “Логопедик массаж” ўқув қўлланма (2023)

TALABALAR UCHUN KOMPYUTER GRAFIKASI VOSITALARI ORQALI INTERFAOL O'QUV MATERIALLARIDAN FOYDALANISH

Rajabova Laylo O'tkir qizi

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti
“Tasviriy san'at va dizayn” kafedrasi o'qituvchisi*

Annotatsiya:

Kompyuter grafikasida kompyuterlar tasvirlarni yaratish vositasi sifatida ham, u yoki bu tarzda olingan va kompyuterda saqlanadigan vizual ma'lumotlarni qayta ishlash uchun ishlatiladi. Qog'ozdagi chizmalardan farqli o'laroq, ekranda yaratilgan tasvirni o'chirish yoki tuzatish, o'lchamini, rangini o'zgartirish va kompozitsiyani sinab ko'rish mumkin, bu esa yechimlarni izlash imkonini beradi. Photoshop, CorelDrow va Illustrator grafik dasturlari imkoniyatlarini katta zavq bilan o'rganayotgan talabalar ijodiy ishlarni amalda bajarishga kuchli ishtiyoq bildirishmoqda.

Kalit so'zlar: kompyuter grafikasi, ijodkorlik, grafik dastur, dizayn faoliyati, innovatsiyalar

Abstract:

In computer graphics, computers are used both as a means of creating images and for processing visual data that is captured and stored in a computer in one way or another. Unlike drawings on paper, an image created on screen can be erased or corrected, resized, colored and experimented with composition, allowing you to search for solutions. Students who are learning the possibilities of Photoshop, CorelDrow and Illustrator graphics programs with great pleasure express a strong desire to do creative work in practice.

Keywords: computer graphics, creativity, graphic program, design activity, innovation